

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Četrtek, 29. avgust 2013

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1

Ocenjevalna shema za komentar besedila (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–5	Komentar je fragmentaren in večinoma nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja besedila. Očitno je, da kandidat dela ne pozna. Prav tako gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za celovit komentar.
6–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, razumevanje izbranega dela je omejeno, razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno
	Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume, vendar na nizki ravni, saj je njegovo poznavanje dela zelo površno. Čeprav je še veliko nerelevantnosti, se odgovor deloma nanaša na dani odlomek; deloma je lahko tudi parafraza odlomka. Vpeljano je nekaj ustreznih pojmov, vendar brez analize. Odgovor je pogosto preprost opis filozofskega problema iz odlomka ali morda celo preprosta obnova celotnega dela. Če kandidat poskuša z argumentacijo, je ta bolj opisna. Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.
14–16	Dobro, a omejeno
	Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo tudi razume. Naloga ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi; odgovor je večinoma relevanten, toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. Kandidat delo dobro pozna in dobro predstavi vsebino, ki se navezuje na odlomek.
17–19	Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi
	Kandidat obravnava delo v celoti pozna in razume, filozofski problem iz odlomka umesti v kontekst dela; razlaga in argumentacija sta jasna in razumljiva, temeljni pojmi so opredeljeni. Kandidat pozna celotno delo, razume bistvene filozofske probleme, ki jih delo, zlasti pa navedeni odlomek odpira, in ga tudi razlaga v tem okviru. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so mogoče napake v izpeljavi ali nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Kandidat delo zelo dobro pozna ter zna dobro razložiti in razčleniti temeljne probleme odlomka in dela.
20–22	V glavnem odlično
	Dober odgovor z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno črto razlage in argumentacije, upošteva (vsaj implicitno) tudi drugačne poglede. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim delom in ga komentira s pojmovnim aparatom, ki je v besedilu razvit. Vstopa v dialog z avtorjem dela ter razvija in utemeljuje tudi svoja stališča. Avtorja lahko obravnava tudi širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto. Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito obravnava vse vidike danega odlomka in ponekod celo vstopa v dialog z avtorjem.

Dodatna navodila za komentar besedila

(Gre samo za okvirna navodila, za pravično ocenjevanje pa je nujno, da ocenjevalci vnaprej obnovijo svoje poznavanje nadrobnosti besedila, saj je prav to bistvena odlika ene vrste komentarjev.)

Naloga	
1	<p>Platon: Država</p> <p>Po Platonovem mnenju so edini primerni za vladanje pravični posamezniki. Ti imajo harmonično dušo, kar pomeni, da sta poželjivi (nagonski) in razvnelni (čustveni) del duše uravnotežena na podlagi razumnega uvida v dobro in primerno. Posameznika, ki ima uravnotežene vse tri dele duše – poželjivi, razvnelni in razumni – pod vodstvom razuma Platon pojmuje kot pravičnega in v pravem pomenu srečnega. Srečo Platon razume kot uresničenje človeške narave. Ker je bistvo človeka razumnost, uresničenje in srečo doseže z umno dejavnostjo, to je s spoznanjem sveta idej. Nasprotno so tisti, ki strežejo le svojim nagonom in čustvom, lahko le navidezno srečni, saj ne uresničujejo svoje prave narave. Podobno je pravična tista družba, v kateri vlada harmonija različnosti pod vodstvom razuma.</p>

Naloga	
2	<p>Aristotel: Nikomahova etika</p> <p>Odlomek omogoča dijakom, da začnejo razlago praktično na začetku Nikomahove etike z opredelitvijo smotrov, h katerim težijo naša dejanja, hierarhijo smotrov in opredelitvijo najvišjega dobrega oz. končnega smotra – srečnosti. Od tod imajo odprto pot za razlago najvišjega dobrega kot udejstvovanja duše v skladu z vrlino, nauka o vrlinah in končne opredelitve srečnosti, ki jo Aristotel vidi v razglabljanju.</p>

Naloga	
3	<p>Descartes: Meditacije</p> <p>Eno izmed dokazovanj za obstoj Boga je ontološko dokazovanje, v katerem Descartes o obstoju Boga sklepa iz vsebine pojma Boga. Descartes trdi, da je nujen vsebinski element pojma Boga tudi pojem obstoja Boga, zato je spoznanje obstoja Boga apriorno in zaradi jasnosti povsem gotovo. Glede tega se pojem Boga razlikuje od pojma drugih stvari, saj običajni pojmi ne vsebujejo pojma eksistence stvari. Descartes meni, da je z vednostjo o obstoju Boga vzpostavljena gotovost o resničnosti jasnih in razločnih idej.</p>

Naloga	
4	<p>Nietzsche: H genealogiji morale</p> <p>Temeljna značilnost asketizma je sovražnost in zanikovanje življenja, ki se najbolj izrazi pri šibkih, življenje brez hotenja naj bi vodilo k drugačnemu, pravemu življenju. Čeprav zanikuje življenje, v resnici tudi rešuje življenje šibkih. Kandidat lahko temo poveže z ressentimentom, ki hoče zatreti fiziološko uspevanje, ki prezirljivo gleda na lepoto, veselje, moč, tj. lastnosti zmagovitih, in mu je všečno vse, kar je propadlo, samouničujoče, grdo, izguba, bolno. Na strani bolnih pride do ustvarjalnega prevrednotenja vrednot, zato da njihove lastnosti, ki jih Nietzsche v nadaljevanju odlomka z veliko čustvenega zanosa opisuje, postanejo predstavniki ljubezni, modrosti, pravičnosti. A Nietzsche pravi, da se močni ne smejo sramovati svoje moči, morajo se ograditi od »bolnih«, če jo hočejo ohraniti, ne smejo čutiti usmiljenja in sočutja do šibkih. Kandidat lahko odlomek postavi tudi v okvir prve razprave o izvoru morale.</p>

IZPITNA POLA 2

Ocenjevalna shema za esej (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
1–5	Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Skorajda nikjer ni mogoče opaziti seznanjenosti s filozofsko problematiko.
6–10	V odgovoru še vedno prevladuje fragmentarnost, če pa že ima zaokroženo zgradbo, je ta le delna in polna miselnih preskokov. Razumevanje danega problema je zelo omejeno. Razvitih je sicer nekaj relevantnih poudarkov, vendar so obrobni. Odgovor je nejasen in pretežno nerelevanten. Temelji na opisih, morebitni argumenti so le nakazani in nerazviti. Kandidatovo poznavanje filozofskih problemov je skromno, fragmentarno in zelo omejeno. Skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so nenatančne in večkrat napačne. Pri odgovoru gre torej največkrat zgolj za obnavljanje drobcev najbolj elementarne šolske snovi ter ponavljanje enega in istega.
11–13	Zadostno
	Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključnost), vendar sta uvod in zaključek slabo razdelana. Nekatere izpeljave in utemeljitve so že lahko jasne, pogosto pa je odgovor težko razumljiv, tudi zaradi preskokov v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne razčleni. Naloga je večinoma opisna, kadar pa kandidat argumentira, je utemeljitev skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže samo osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve. Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima najmanj 600 besed, esejistična zgradba je s formalnega vidika dobra; uvod razloži problem in sklep je vsaj praviloma izpeljan iz naloge. Zgradba odlomkov je zvečine dobra. Ponekod so še preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno filozofsko terminologijo, ki je večinoma relevantna za obravnavani problem. Vendar so pojmi pogosto preprosto sprejeti kot samoumevni, njihova analiza je bolj obrobna, prav tako je v zametkih že mogoče zaznati povezovanje ustreznih pojmov. Kandidat opis in razlago dopolnjuje z argumenti, vendar so "šolski" in predvidljivi, lahko so tudi zgolj opis znanih argumentov. Kandidat predstavi več pogledov, vendar pa protiargumentov še ni ali so zgolj nakazani. Je pa opaziti poskus analize nekaterih pojmov in podmen vprašanja ter prav tako zametke logičnega povezovanja pojmov, iskanja utemeljenih rešitev problemov in vrednotenja nekaterih posledic rešitev. Esej izraža solidno splošno seznanjenost z ustrežno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar argumentacija in analiza pojmov še nista v ospredju.

17–19	<p>Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti</p> <p>Esejistična zgradba je s formalnega in večinoma tudi vsebinskega vidika dobra. Uvod in zaključek sta jasna, jedrnata in relevantna, izpeljave in utemeljitve so skladne in razumljive, posamični odlomki so največkrat smiselno zaokrožene celote in so pogosto med seboj dobro povezani. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume in to razumevanje dobro izrazi skozi celotno strukturo eseja. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema. Nekaj vpeljanih pojmov se kaže kot filozofsko problematičnih, večkrat je mogoče zaslediti njihovo analizo in vzpostavljanje logičnih zvez med njimi. Nasploh v eseju že prevladuje argumentacija pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa ponekod niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna. Iz odgovora je razvidna zelo dobra splošna seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Vendar se kandidat že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.</p>
20–22	<p>Zvečine odlično</p> <p>Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že plod samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta ustrezna. Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.</p>

Dodatna navodila za esej

(Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko tudi čisto drugačen esej, če je le povezan z naslovom.)

Naloga	
1	Ko govorimo o domnevnem višjem svetu, ki naj bi bil nedostopen našim čutilom, v resnici govorimo o bistvih stvari tega sveta.
	Višji svet, pa naj gre za svet Platonovih idej ali za svet religije, presega čutila, saj sam ni materialne narave. Lahko pa ga razumemo kot svet človekovega uma, ki na osnovi čutnih podatkov vzpostavi svet abstraktnih bitnosti. Vendar te ideje oziroma pojmi nimajo samostojnega obstoja, saj so le konstrukcije človekovega duha.

Naloga	
2	Odnos med duhom in telesom je nerešljiv filozofski problem.
	Descartes je človeka mislil kot dvojnost duha in telesa. Naletel je na vprašanje, kako sta ti dve neodvisni in popolnoma različni substanci lahko med seboj povezani. In tega problema filozofija ni mogla ustrezno rešiti in zdi se, da je predpostavljena dvojnost tako močna, da ne dopušča vzpostavitve odnosa.

Naloga	
3	V našem življenju je nujno samo tisto, kar sami postavimo kot nujno, drugače pa smo popolnoma svobodni.
	Če smo zgolj materialni, če smo bistveno telo, se zdi, da smo tudi podrejeni naravnemu determinizmu. Če pa smo duh oziroma če smo tisti del telesa, ki v obliki zavestnega ne nasprotuje determinizmu narave, lahko vselej presežemo dano in smo nujnosti narave podrejeni le, če jo sami sprejmemo kot nujnost.

Naloga	
4	Če trditev sprejmemo, ne da bi podvomili o njeni resničnosti, še ne zapademo v dogmatizem, saj o vsem ne moremo dvomiti.
	Dvom je njuna pot na poti do spoznanja. Če o mnenju ne dvomimo in ne podvomimo o njegovi resničnosti, ne vemo, ali gre samo za domislek nekoga ali ne. Vendar pa je vprašanje, ali s sprejemanjem posameznega mnenja res že zapademo v dogmatizem ali pa ima tudi dvom svoje meje.

Naloga	
5	Vsa človeška spoznanja so subjektivna, vendar iz tega ne izhaja, da je vse spoznanje relativno, saj kolektivna subjektivnost človeštva presega subjektivno izkustvo posameznika.
	Človekovo spoznanje je res človekovo in zato subjektivno, vendar ni samo subjektivno. Znanost temelji na subjektivnosti, vendar so te subjektivnosti med seboj povezane in kritične do zgolj subjektivnosti, tako da se oblikuje kolektivna subjektivnost. Podobno trdi Kant, ki poudarja skupne elemente človekovega izkustva.

Naloga	
6	Ker so znanstvene teorije abstraktne, ne opisujejo stvarnosti, v kateri človek živi, temveč govorijo samo o idealiziranem znanstvenem svetu.
	Znanost res abstrahira in idealizira, zato ne zajame vse konkretnosti čutnega sveta. Vendar znanost s splošnimi zakoni zajame temeljne pravilnosti tega sveta, v katerem živi tudi človek. Razlika je le v tem, da naravoslovje govori o splošnostih, ne o čutni konkretnosti, obe ravni pa sta med seboj povezani.

Naloga	
7	<p>Ali smo moralni ali ne, je odvisno od spoštovanja družbenih norm, saj je družba tista, ki določa, kaj je moralno in kaj ne.</p> <p>Če o moralnosti res odloča družba, je ona tudi tista, ki določa, ali je moje dejanje moralno ali ne. Toda to odpira vprašanje moralnega relativizma, z vsemi težavami, ki jih ta prinaša, zato večina pojmovanj morale zasnuje moralo v delni neodvisnosti od družbe.</p>

Naloga	
8	<p>Če hočemo delovati v dobro drugih, moramo najprej poskrbeti zase.</p> <p>Trditvev odpira vprašanje odnosa med skrbjo zase in skrbjo za druge. Tradicionalna morala pogosto predpostavlja, da je skrb zase egoistična in moralno neprimerna. A s tem se odpira vprašanje, kako bomo skrbeli za druge, če ne bomo skrbeli tudi zase. Vprašanje je tudi, ali ima ena skrb prednost pred drugo.</p>

Naloga	
9	<p>»Ko torej rečemo, da je užitek dobro, nikakor ne mislimo na užitke razvratnežev; mislimo namreč na odsotnost bolečine v telesu, na odsotnost vznemirjenja v duši.« (Epikur)</p> <p>Antične etike niso poudarjale dolžnosti do drugih, temveč skrb za dobro življenje. To se je pogosto povezovalo s poudarjanjem užitka, vendar je dobro življenje bistveno povezano s skrbjo za spokoj duha.</p>

Naloga	
10	<p>Zaporna kazen je utemeljena le, če z njo preprečimo prihodnja nemoralna dejanja.</p> <p>Vprašanje se nanaša na različne utemeljitve kazni in predlaga, da je kazen bistveno povezana ne z retribucijo ali zastraševanjem ali z vzgojo, temveč zgolj neposredno s preprečevanjem kaznivih dejanj. Toda tudi ta ozki utilitarizem naleti na vse težave utilitaristične zasnove kazni.</p>

Naloga	
11	<p>Oblast je legitimna, če ima dovolj moči za vladanje.</p> <p>Po Hobbesovi zasnovi družbene pogodbe je pogodba sklenjena za vselej. To pomeni, da se vladarju podaniki ne smejo upirati, razen če je oblast tako šibka, da sama propade. Vendar je bila pogodba sklenjena prav za zaščito temeljnih pravic posameznika, zato se zdi, da je upor upravičen vselej, kadar so te ogrožene.</p>

Naloga	
12	<p>V demokraciji se mora posameznik podrediti volji večine tudi, če je ta po njegovem prepričanju nemoralna.</p> <p>Demokracija je vladavina večine, zato se ji večina mora podrediti. Vendar pa ta večina lahko krati osnovne človekove pravice, zato se zdi, da ima tudi v demokraciji oblast meje, drugače ne gre za demokracijo, temveč za tiranijo večine.</p>

Naloga	
13	Urejenost sveta (kozmosa) je za človeški razum izziv, da išče Urejevalca.
	Eden od dokazov za božji obstoj oziroma ena od poti do Boga je tudi urejenost sveta. Vendar se zdi, da je današnja znanost pokazala, kako se urejenost v svetu sama ustvarja, tako da za red ni potreben Bog. Vprašanje pa je, kako daleč lahko znanost svet pojasni oziroma ali lahko seže tudi na sam začetek sveta.

Naloga	
14	Vera in razum sta kot dve krili, ki pomenita iskanje ravnotežja pri postavitvi vprašanja o Bogu.
	Vera sama ne more analizirati svoje vsebine, razum pa ne more seči do presežne stvarnosti, zato se zdi, da gre pri dvojici vera in razum za dva pola, ki se med seboj dopolnjujeta. Vprašanje pa je, ali človeško izkustvo vsebuje le ta dva pola in kdo odloča, kje je tista prava mera, ko gre za dopolnjevanje, ne pa za redukcijo enega na drugega.

Naloga	
15	Kritike religioznih verovanj same temeljijo na veri, da Bog ne obstaja.
	Razumsko razmišljanje, še posebno kritično, potrebuje gradivo, iz katerega izhaja in ki ga obdeluje. Vprašanje je, od kod izvira ta vsebina in kakšen je njen status: gre res preprosto za vero ali obstaja razvidnost, v katero ni treba verovati, saj je preprosto očitna.